

NS wandeling Broek en Donk

In de loop van de jaren zijn er NS-wandeltochten bijgekomen, maar ook (geruisloos) verdwenen. Een regelmaat die niet altijd afgedwongen werd door de asfaltering van het landschap. De afgedankte wandelingen zijn vaak nog prima te lopen. Ze hebben dan ook een plek gevonden op Wandelzoekpagina.

De routebeschrijving is niet altijd meer kloppend: de markering wordt niet meer onderhouden en herkenbare punten zijn wellicht verdwenen. Ook de informatie over bus en trein, openingstijden van horeca en adressen van organisaties kloppen wellicht niet meer. De beschrijving is namelijk letterlijk overgenomen.

Wandelzoekpagina, Wandelnet noch NS zijn verantwoordelijk voor de juistheid van de routebeschrijving.

Veel wandelplezier.

Inleiding

In samenwerking met de Nederlandse Spoorwegen heeft de Stichting Lange-Afstand-Wandelpad een programma opgezet, waarbij u kunt wandelen van station naar station over een stuk Lange-Afstand-Wandelpad (LAW). De route Broek en Donk gaat vanaf St. Michielsgestel door het stroomdal van de Dommel en is 12 km lang. U eindigt bij station 's-Hertogenbosch. De eerste kilometers volgt u een deel van 23 km lange Broek en Donkwandelroute van het Stadsgewest 's-Hertogenbosch. Dit is een van de fraaie routes die het Stadsgewest in de Meijerij heeft gerealiseerd. Vanaf Halder tot de Bossche stadsrand wordt een stukje van de LAW het 'Brabantse Kempen- en Vennenpad' gevolgd ('s-Hertogenbosch - Valkenswaard; Nivon). U wandelt vooral over particulier terrein. Gedraag u als gast; gebruik alleen de aangegeven route, laat het vee met rust en voer de dieren niet. *Het is verboden op deze tocht een hond mee te nemen.* Maak geen onnodig lawaai en laat geen afval achter!

Routebeschrijving

De beschrijving van de wandeling is in kleinere stukken opgesplitst. Deze stukjes worden met wit-rode blokjes aangegeven. Tussen de routebeschrijving door leest u extra informatie over bezienswaardigheden, natuur en landschap. Deze informatie is cursief gedrukt en wordt met nummers aangeduid. De nummers in de tekst vindt u terug op het kaartje.

Markering van de route

In St. Michielsgestel ziet u aan de overzijde van de brug over de Dommel (ten opzichte van het marktplein) wit-rode markeringen van de LAW en gele strepen van de Stadsgewest-route. U volgt eerst de gele verfstrepen! Als u bij Halder weer de Dommel oversteekt, houdt u het wit-rood aan (verfstrepen/stickers). Even later komt u ook weer gele tekens tegen. In het centrum van 's-Hertogenbosch ziet u een NS-logo in de wit-rode tekens. U treft de markeringen (ca. 9 x 7 cm) aan op hekken, verkeersborden, (markeer)paaltjes en soms bomen. Er is met name op

die punten gemarkeerd waar twijfel over de juiste route zou kunnen ontstaan. Waar routebeschrijving en markering verschillen, blijft u zoveel mogelijk de markering volgen. Veranderingen in het terrein worden op deze manier ondervangen.

De markering is op de volgende wijze aangebracht:

De route

Verkeerde richting

Er volgt een richtingsverandering

De markering van de route wordt onderhouden door vrijwilligers van de Nivon-werkgroep Wandelpaden Noord-Brabant.

Café-restaurants onderweg

Aan het plein in St. Michielsgestel en op de Markt in 's-Hertogenbosch heeft u een ruime keuze aan aardige horecagelegenheden. Eenmaal op pad zult u niets tegenkomen.

Openbaar vervoer

Bij station 's-Hertogenbosch neemt u buslijn 156 of 159 (BBA) naar St. Michielsgestel, halte Plein (4 strippen). De bus rijdt maandag tot en met zaterdag 2x per uur, zondag 1x per uur.

Meer informatie?

Op deze wandeling maakt u kennis met een stukje Lange-Afstand-Wandelpad (LAW). Alle activiteiten op het gebied van LAW's in Nederland worden gecoördineerd door de Stichting Lange-Afstand-Wandelpaden. Binnen deze stichting werken acht organisaties samen, waaronder het Nivon, verantwoordelijk voor het Brabants Kempen- en Vennepad. Het Nivon is een culturele organisatie, werkzaam op allerlei terreinen van de samenleving: recreatie, milieu en andere maatschappelijke vraagstukken. Een informatiefolder is verkrijgbaar bij: Centraal Bureau Nivon, Nieuwe Herengracht 119, 1011 SB Amsterdam. Voor informatie over de Broek en Donkroute van het Stadsgewest 's-Hertogenbosch en andere wandelingen in de Meijerij kunt u terecht bij de VVV-kantoren in de regio, onder mee op de Markt in 's-Hertogenbosch.

Wilt u meer informatie over LAW's, of heeft u opmerkingen over deze wandeltocht, schrijf dan naar:

Stichting LAW, Postbus 846, 3800 AV Amersfoort.

Wandelprogramma

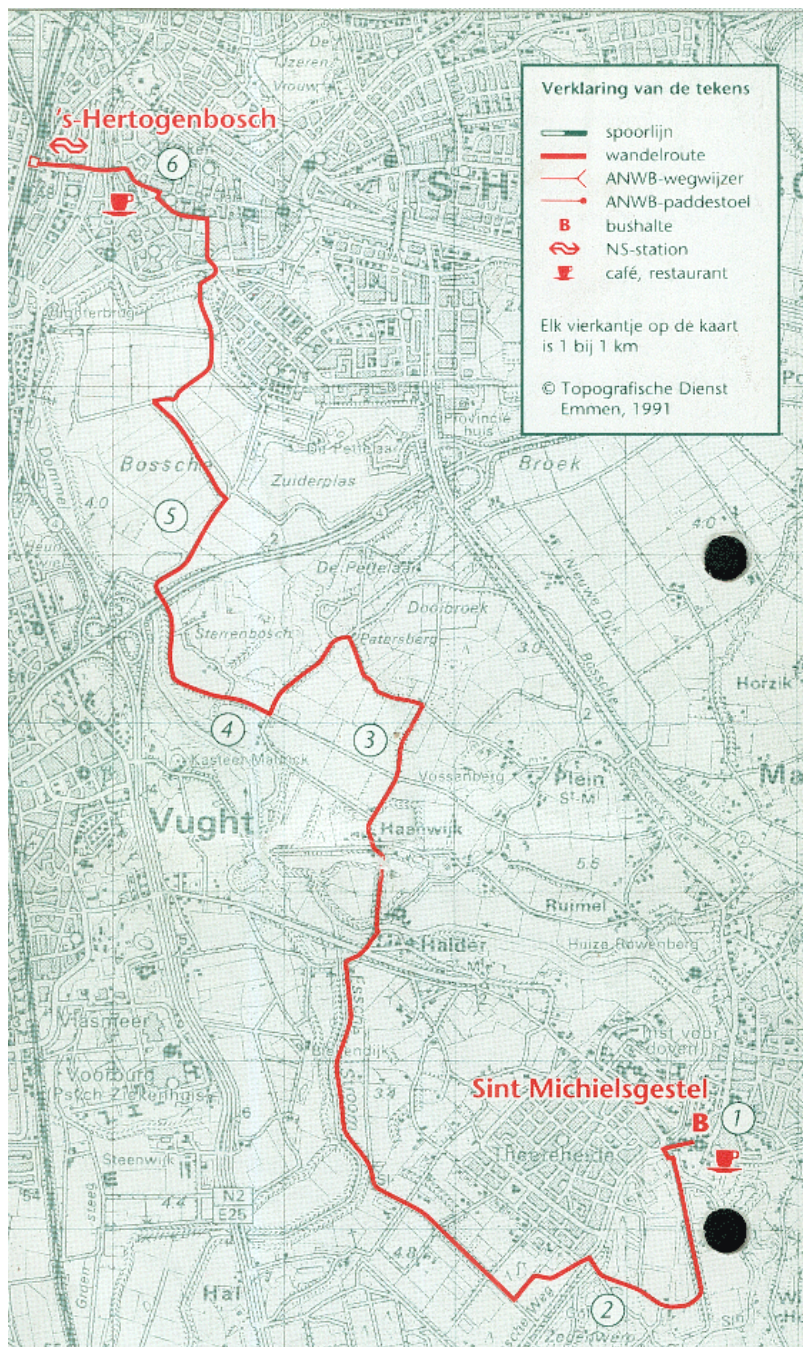
Het wandelprogramma bestaat uit ruim 35 wandelingen verspreid over heel Nederland. De onderstaande lijst geeft u een indruk van de mogelijkheden in het zuiden van het land, wijzigingen voorbehouden. Meer informatie over deze en andere wandelingen vindt u in 'Er-op-Uit!'

Wandeltocht	Beginstation	Afstand
13 Wanenberg	Sittard	12 km
16 Landgoed Geijsteren	Venraij	11 km
17 Zeven heuvelen	Nijmegen	9/12/16 km
21 Geuldal	Maastricht	10 km
22 Tongelreep	Heeze	13 km
24 Mergelland	Maastricht	12,5 km
25 Savelsbos	Eijsden	10/22 km
32 Kampina	Boxtel	16 km

Beschrijving van de wandeltocht

Vanaf bushalte 'Plein' in **Sint Michielsgestel** steekt u het plein over. U passeert de kerktoren aan de rechterkant. Rechthet het woonerf op, Torenstraat. Bij de brug over het riviertje de Dommel pikt u de geel gemarkeerde Broek en Donkroute van het Stadsgewest 's-Hertogenbosch op.

(1) Opvallend in Sint Michielsgestel is de driehoekige vorm van het plein. In de middeleeuwse Brabantse nederzettingen woonden de boeren bijeen in kleine gehuchten. De kern bestond doorgaans uit een driehoekige plaats met daaromheen boerderijen. Ook de Markt in 's-Hertogenbosch is driehoekig.

U steekt de Dommel over en gaat het eerste weggetje linksaf, Zegenwerp. De klinkerweg gaat over in asfalt en vervolgens in een onverhard laantje. Voor het smeedijzeren toegangshek van **landgoed Zegenwerp** (toegang op vertoon van deze folder) gaat u rechtsaf het laantje in. Voorbij de witte hoeve (nr. 2) houdt u op de splitsing rechts aan, de onverharde weg langs de akker. Op het golfterrein blijft u de weg volgen. Op de asfaltweg gaat u linksaf.

(2) Vanuit het Dommeldal komt u via landgoed Zegenwerp op het dekzandplateau. Kenmerkend voor de Brabantse zandgronden zijn de vele beken, die over het afhellend plateau afstromen naar het rivierengebied. De beken snijden zich daarbij in het dekzand, waardoor een licht-glooiend landschap ontstaat. Op weg naar het

noorden stromen de vele beken samen tot brede benedenlopen. Oorspronkelijk hadden de beken een sterk kronkelend verloop. Na 1960 zijn ze rechtgetrokken en bedijkt om het gebied ten behoeve van de landbouw beter te ontwateren. Tijdens deze wandeling komt u meerdere malen de Dommel tegen en loopt u een stuk langs de Essche Stroom. De 'oer-brabander' vestigde zich op de overgang van beekdal naar plateau. De natte beekdalen werd als hooi- en weidegrond gebruikt. Boven de dorpen lagen de akkers. De hoogste gronden waren aanvankelijk bossen. Door overbenutting degradeerde dit bos echter tot heide. De 'grote, stille heide' was in Brabant een wijdverbreid fenomeen.

Bij de Eikenlaan gaat u rechtsaf en direct daarna weer linksaf over een smal pad langs de afrastering van een dierenparkje. Als het hek naar rechts buigt gaat u schuin rechtdoor, kronkelpad het bos in. Dit kronkelpad consequent volgen. Bij de eerste duidelijke driesprong rechtsaf en bij de tweede ook rechtsaf. Op kruising van paden linksaf. Aan het einde gaat u rechtsaf de lange, rechte weg op.

U volgt de zandweg (Heidijk) 1 km. Bij de kruising met asfaltweg rechtdoor, het Volmeer. De weg maakt een bocht naar rechts. 50 m verder gaat u bij een sluisje linksaf door het gras. Dan direct rechtsaf, via een hek de grasdijk langs het water (Essche Stroom) op. Volg deze grasdijk zo'n 1,3 km. 100 m voor de brug gaat u rechtsaf een weggetje op. U kruist de drukke Vughterweg en komt uit op een rode klinkerweg. Ga hier rechtsaf en direct daarna linksaf, een grijze klinkerweg in de richting van de brug. Rechts van u ligt het gehucht **Halder**. Vanaf de brug over de Dommel volgt u het wit-rood van de LAW!

(3) Voorbij Halder komt u in het 'Broek en Donklandschap', op de overgang van dekzand naar riviereengebied. Het Dooibroek en Bossche Broek zijn lage moerassige gebieden. 'Dooi' staat hier voor 'doods'. Tegenwoordig worden de broekgebieden hoger gewaardeerd. Het Bossche Broek is het belangrijkste vogelweidegebied ten zuiden van de grote rivieren en is overwinterplaats voor rietganzen. In het broekgebied duiken een aantal dekzandbulten op, die hier donken worden genoemd.

(4) In de 11^e eeuw zijn de landerijen in dit gebied door de kerk in leen gegeven aan Dirk van Herlaer, die Out Herlaer heeft gesticht. Latere leenmannen van dit geslacht vestigden zich op Nieuw Herlaer en Haenwijk. De kastelen zijn op donken gebouwd. De donken zijn omgeven door een stelsel van dijkjes, die de kastelen voor hoge waterstanden moesten beschermen. Ook de Patersberg en Sterrenbosch zijn donken. Nieuw Herlaer, bij de Dommelbrug in Halder, werd gebouwd in de 14^e eeuw, in 1791 is het kasteel afgebroken, alleen de 16^e eeuwse toren werd gespaard. Het kasteel is vervangen door een buitenhuis. Hoenwijk is vermoedelijk een jachtslot uit de 16^e eeuw behorend tot Out Herlaer. Het eigenlijke kasteel is in de 19^e eeuw afgebroken. Tot in de tweede helft van de vorige eeuw stroomde de Dommel voor Hoenwijk langs. Door wijziging van de stroom ligt het slot nu een eind van de Dommel af.

U gaat linksaf de Dommel over en loopt rechthoekig een platanenlaan in. Aan het eind van het laantje passeert u met een links-rechtse slinger de

kasteelhoeve Haenwijk. Op de asfaltweg gaat u linksaf. Aan het eind van de asfaltweg rechtdoor een zandpad op, Houwsestraat. Op de eerste kruising slaat u linksaf de slecht verharde weg in. Het weggetje voert naar landgoed De Pettelaer (toegang op vertoon van deze folder). U loopt het bos in en even verder, bij een kruising vlak voor een heuveltje, gaat u linksaf. Na 700 m gaat u op een kruising vlak voor landgoed **Oud Herlaer** rechtsaf de geasfalteerde weg Sterrenbos op.

Na 1 km het weggetje samen met de Dommel onder de snelweg door. U volgt het weggetje met de bocht mee naar rechts het **Bossche Broek** in. 150 m na een rood-witte slagboom neemt u het graspad naar links.

(5) Vanuit de polder heeft u een fraai zicht op de stadswallen. Dat het Bossche Broek onbebouwd is gebleven heeft niet alleen iets te maken met de moeilijke bodemgesteldheid, maar ook met het strategische belang daarvan. Vanaf de wallen was een vrij schoots- en zichtveld nodig. Tijdens een aanval op de stad kon de hele broek onder water worden gezet. Het ontoegankelijke moeras was een natuurlijke verdediging. In 1629 gelukte het Fredik Hendrik bij het beleg van 's-Hertogenbosch de stad in te nemen, alleen met de hulp van Ir. Leeghwater, die een reeks van ingrijpende, waterstaatkundige maatregelen nam.

Via overstapje vervolgt u het pad door het grasland. Aan het einde van het grasland rechtsaf het brede karrespoor op. Op de asfaltweg linksaf en op een driesprong van asfaltwegen weer linksaf, richting Sint Jans kathedraal van 's-Hertogenbosch. Steeds rechtdoor en aan het eind, bij de stadsrand, gaat u linksaf de Pettelaarseweg op en steekt u het drukke kruispunt over. Hier verlaat u de LAW voor een wandeling door de **binnenstad**.

(6) Omstreeks 1184 stichtte Godfried III, hertog van Brabant, een jachtslot in een bos bij de samenvloeiing van de Dommel en de Aa in de Diese. Zijn zoon, hertog Hendrik I, stichtte eind 12^e eeuw hier 's-Hertogenbosch. Hij had behoefte aan een militaire grensvesting als bolwerk tegen Holland en Gelre en aan een nieuw marktcentrum. De marktlocatie bleek goed gekozen, de stad groeide snel. De grootste bloeiperiode was in de 14^e en 15^e eeuw als gevolg van de wol- en lakenhandel. In de 16^e eeuw keerde het tij, de stad werd menigmaal slachtoffer van haar strategische ligging. De driehoekige markt ligt op de donk en is van oudsher het centrum. Aan de Markt staat het adellijke huis 'De Moriaan', uit het begin van de 13^e eeuw. Het is het oudste woonhuis in Nederland. Het meest opvallende gebouw is toch de Sint Jans kathedraal. 's-Hertogenbosch bleek een grote aantrekkingskracht te hebben op kerkelijke instellingen. De bouw van de Sint Jan duurde van 1330 tot 1550. De Sint Jan gaat door voor het mooiste voorbeeld van de Brabantse flamboyante gotiek. De kerk is dagelijks te bezichtigen.

Vanaf het kruispunt loopt u rechtdoor het centrum in. Eerste straat rechts, Triniteitstraat. Rechtdoor de Keienstraat voorlangs het theater Casino volgen. Aan de voet van de Sint Jan gaat u linksaf het plein (Parade) over. Rechtdoor de Kerkstraat in; de Kerkstraat gaat over in een voetgangerszone. Aan het eind loopt u rechtdoor over het grote plein, de Markt. Aan de overkant van de Markt gaat u rechtdoor de brede winkelpromenade in, Hoge Steenweg. Na 300 m bij de Visstraat linksaf. (Het loont de moeite het derde

straatje links, Lepelstraat, even op en neer te lopen: oud stadsdeel met overkluisde Binnendieze.) U kruist de Dommel, aan het eind van de weg ziet u het station al liggen.

Uitgave november 1992